

Наталія Моспан
ORCID iD 0000-0001-8610-7965

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та перекладу,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенка, 13-б, 04212 м. Київ, Україна
n.mospan@kubg.edu.ua

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ СТРУКТУРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЄС

У статті обґрунтовано особливості організаційно-управлінської структури забезпечення якості вищої освіти в ЄС. Проаналізовано системи забезпечення якості в Європі, а саме її зовнішні та внутрішні органи. Зроблено висновок, що структури регулювання системи якості освіти в ЄС підпорядковуються власній ієрархії, де всі механізми взаємодіють між собою для забезпечення якістю різних систем вищої освіти. Проте, незважаючи на встановлення відносно однакової форми зовнішньої системи забезпечення якості, існують значні відмінності у підходах до системи на національному рівні.

Ключові слова: вища освіта; внутрішні органи забезпечення якості; ЄС; зовнішні органи забезпечення якості; система забезпечення якості освіти.

Вступ. Створення і розширення ЄС з його високим ступенем інтеграції економіки та ринків праці є одним із сильних поштовхів для загальних стандартів якості у вищій освіті. Стандарти якості широко використовуються для визначення якості послуг для задоволення потреб клієнтів і роботодавців, які є основними замовниками «продукту» вищої освіти. У свою чергу, студентське населення, в якості клієнтів освітніх послуг, також відчуває потребу в більш високих стандартах якості освіти, розуміючи під цим їх «придатність для практичного використання» (Internal Quality Assurance Systems, 2011, р. 2).

Системи забезпечення якості в Європі виникли під тиском потреби суспільства в більшій підзвітності ВНЗ і були вперше започатковані у Великобританії, Данії і Нідерландах. Сильним поштовхом до створення національних систем забезпечення якості стало прийняття Лісабонської конвенції «Про визнання» у 1997 році, яка заснована на взаємному визнанні кваліфікацій та на взаємній довірі між системами вищої освіти. Починаючи з того часу, підвищення якості, затребуваність вищої освіти, і встановлення достовірної системи забезпечення якості має високий пріоритет для всіх країн ЄПВО. Болонська декларація стала ще більш потужним інструментом забезпечення якості, де ВНЗ відвели вирішальну роль у розробці надійних внутрішніх систем для забезпечення якості.

У науковій літературі питання забезпечення якості вищої освіти привертає значну увагу дослідників, проте питання організаційно-управлінської структури регулювання системи стандартів та якості освіти недостатньо висвітлено.

Метою статті є визначення структури регулювання системи стандартів та якості освіти в ЄС на основі вивчення автентичних документів і звітів.

Вивчення наукової літератури з питання організаційно-управлінської структури регулювання системи стандартів та якості освіти в ЄС показало, що ця система складається із зовнішніх (*external QA*) і внутрішніх (*internal QA*) механізмів забезпечення якості освіти. Зовнішні механізми включають органи регулювання якістю освіти на рівні ЄС та ЄПВО. Внутрішні механізми складаються з національних органів регулювання якістю освіти на рівні держав-членів ЄС й ЄПВО та управлінь контролю якості всередині ВНЗ (Loukkola T., 2015, р. 3; Focus on the Structure of Higher Education, 2007; Internal Quality Assurance Systems, 2011) (див. Рис.1.).

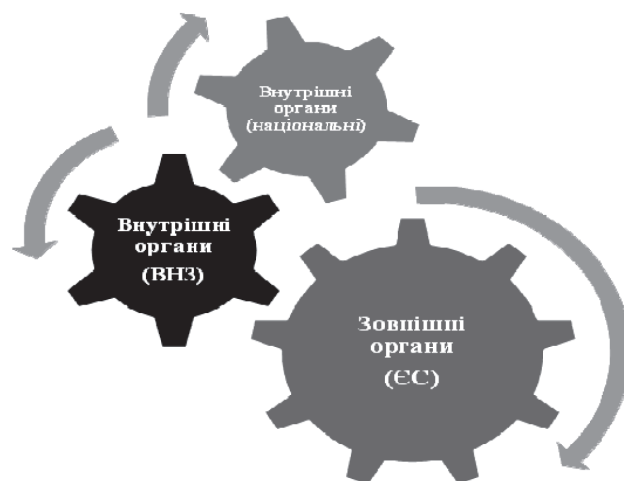

Рис. 1. Система забезпечення якості освіти в ЄС

Внутрішнє та зовнішнє забезпечення якості є обов'язковими у більшості країн, за винятком

Австрії, Андорри, Боснії та Герцеговини, Вірменії, Люксембургу та Мальти. На Кіпрі є обов'язковими для приватних ВНЗ (Focus on the Structure of Higher, 2007, p. 48-49).

Зовнішні органи забезпечення якості. Прийняття *Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)* в 2005 році, дало поштовх до європейського співробітництва, де дві організації, зокрема, відіграють значну роль у створенні зовнішніх агентств забезпечення якості вищої освіти.

Європейська асоціація гарантії якості у вищій освіті (ENQA) створена у 2000 році для сприяння співпраці та взаємодії між агентствами гарантії якості освіти, та вимагає від своїх членів дотримуватися стандартів і сприяння обміну передовою практикою між ВНЗ (ENQA). Асоціація проводить зовнішній огляд ВНЗ незалежними експертами з 11-ти фахівців в області забезпечення якості, а також приймає всі рішення, пов'язані з реєстрацією національних систем забезпечення якості в країнах-членах ЄС. Її місія – забезпечувати прозорість та інформативність результатів оцінки якості діяльності ВНЗ і навчальних програм. Серед задач виділяють підвищення довіри і визнання результатів оцінювання, визнання кваліфікацій і періодів навчання, а також надання дозволу зареєстрованим агентствам забезпечення якості працювати по всьому ЄПВО, а їх ВНЗ – вибирати агентство для проведення оцінювання (An Overview of External Quality, 2014).

Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (EQAR) створений у 2008 році для підвищення прозорості контролю якості у сфері вищої освіти по всій Європі. Реєстр надає достовірну інформацію про агентства забезпечення якості, що працюють у Європі, і тим самим підтримує довіру до тих агентств із забезпечення якості, які бажають працювати через національні кордони в ЄПВО. Європейський реєстр із забезпечення якості вищої освіти публікує та управляє реєстром агентств із забезпечення якості, які відповідають Європейським стандартам і рекомендаціям по забезпеченню якості (EQAR). «Метою реєстру є надання всім зацікавленим сторонам і широкої громадськості відкритий доступ до об'єктивної інформації про достовірні агентства гарантії якості, які працюють відповідно до ESG» (London Communiqué, 2007). Реєстр сприяє розвитку транскордонного визнання агентств забезпечення якості, згідно Бухарестського комюніке, в якому «дозволено зареєстрованим агентствам у Європейському реєстрі із забезпечення якості вищої освіти здійснювати свою діяльність по всьому ЄПВО, при дотриманні національних вимог» (Bucharest Communiqué, 2012).

Важливу роль у забезпеченні якості освіти в ЄС відіграють мережі інформаційних центрів, які охоплюють усі країни Європи, Ізраїль, Канаду, Сполучені Штати Америки та Нову Зеландію.

Вони надають інформацію про системи вищої освіти країн-членів ЄС та агентств з акредитації ЄПВО.

Європейська мережа інформаційних центрів (ENIC) впроваджує Лісабонську конвенцію про визнання та, в цілому, розробляє політику і практику для визнання кваліфікацій. Європейська мережа складається з національних інформаційних центрів держав-країн та є частиною Європейської культурної конвенції або ЮНЕСКО. Вона є органом, створеним національною владою, для надання інформації з наступних питань:

- визнання іноземних дипломів, ступенів і кваліфікацій;
- системи освіти в обох зарубіжної та країни з Європейської мережі;
- можливості для навчання за кордоном, в тому числі інформацію про кредити та стипендії, а також рекомендації щодо практичних питань, пов'язаних з мобільністю студентів (List of recognized organizations).

Європейська мережа тісно співпрацює з *Мережею інформаційних центрів національного академічного визнання (NARIC)*. Ця мережа спрямована на поліпшення академічного визнання дипломів та періодів навчання в державах-членах ЄС, країнах Європейської економічної зони та Туреччини. Вона є частиною Програми навчання впродовж життя ЄС, яка стимулює мобільність студентів і персоналу між ВНЗ. Усі країни-члени ЄС визначили національні центри, мета яких полягає в наданні допомоги в справі сприяння мобільності студентів, викладачів і дослідників, надаючи авторитетні поради та інформацію стосовно академічного визнання дипломів та періодів навчання, отриманих в інших державах. Основними споживачами даної послуги є ВНЗ, студенти, вчителі та потенційні роботодавці.

Варто зазначити, що в більшості держав ВНЗ є автономними, тому вони приймають власні рішення про прийом іноземних студентів і скасування навчальних програм, на які можуть прийматися студенти для навчання за кордоном. У результаті, більшість Мереж інформаційних центрів не приймають рішення, але пропонують інформацію та поради про іноземні системи освіти та кваліфікації (List of recognized organizations).

Спрямованість зовнішнього забезпечення якості освіти. Хоча практично в усіх країнах ЄПВО встановлюють певну форму зовнішньої системи забезпечення якості, дослідники виділяють значні відмінності в підходах до системи. Основна відмінність – це мета і спрямованість зовнішнього забезпечення якості, яка полягає:

- в регулюванні ефективності ВНЗ і навчальних програм;
- у фінансуванні ВНЗ або навчальних програм;
- у визначенні якості програм або діяльності установи в цілому.

У системах вищої освіти, де агентства мають право дозволяти або відмовляти програмам або ВНЗ працювати, грають роль зовнішніх органів забезпечення якості. Системи вищої освіти, які створили агентства з повноваженнями приймати рішення, переважають два до одного над тими, де органи є довідковими і мають характер більш орієнтований на поліпшення якості освіти (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015, p. 90).

Вплив зовнішнього забезпечення якості на фінансування значно варіюється в залежності від характеристик системи. Так, фінансування ВНЗ і навчальних програм залежить від рішення систем забезпечення якості, що мають наглядовий характер. Проте, системи, в яких контроль якості спрямований на поліпшення діяльності ВНЗ, частіше не впливають на фінансування. Латвія та Мальта знаходяться в процесі вдосконалення системи забезпечення якості. Росія, найбільша система в ЄПВО, також виділяється як країна з варіативними системами якості. Зокрема, система державної акредитації діє паралельно з агентствами забезпечення якості, які є повноправними членами Європейської асоціації гарантії якості у вищій освіті (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015, p. 91).

Національні органи забезпечення якості. ЄВПВО став каталізатором розвитку національних систем забезпечення якості, які відрізняються за повноваженнями та обов'язками, залежно від національної специфіки системи вищої освіти. Так, Австрія, Фламандська громада Бельгії, Хорватія, Франція, Німеччина, Ірландія, Македонія, Нідерланди та Іспанія мають більше ніж один незалежний орган для забезпечення якості. Ці органи відповідають тільки за один регіон у тій, чи іншій країні, або існують окремі органи для різних видів ВНЗ або навчальних програм. У Франції Національний комітет оцінювання відповідає лише за зовнішню оцінку ВНЗ. У шести країнах (Боснія і Герцеговина, Німецькомовна Спільнота Бельгії, Кіпр, Ліхтенштейн, Люксембург і Мальта) немає національного органу із забезпечення якості освіти (Focus on the Structure of Higher, 2007, p. 37-38).

Європейський процес розвитку гарантії якості підкреслює важливість довіри між освітніми системами. Однією з важливих мір довіри є дозвіл уряду ВНЗ бути оціненими агентствами забезпечення якості в іншій країні, де агентство працює в повній відповідності до Стандартів і рекомендацій якості ЄПВО. Національна відповідальність за забезпечення якості може сприйматися та бути оскарженою, тому деякі країни не наважуються визнати відгуки не національними агентствами, особливо в тих системах, де основним результатом перевірки якості є видача рішення про надання дозволу на функціонування ВНЗ або програм (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015, p. 94).

Внутрішнє забезпечення якості освіти. Майже всі країни вимагають від ВНЗ створення

внутрішніх систем забезпечення якості освіти, спираючись на національне законодавство. Згідно звіту Європейської Комісії про виконання цих вимог за 2015 рік, у переважній більшості систем вищої освіти (37) ВНЗ відповідають за внутрішнє забезпечення якості освіти. Проте, Естонія та Швейцарія є єдиними країнами ЄПВО, де це не є формальною вимогою.

Створення органів внутрішнього забезпечення якості у ВНЗ ускладнено автономією ВНЗ, які в більшості країн можуть встановити внутрішні системи забезпечення якості на свій розсуд (Internal Quality Assurance Systems, 2011, p. 3). Дослідження цього питання групою вчених А. Прикулісом, А. Рахваргесом та А. Русоковою показало, що в деяких країнах (Латвія, Польща) створення системи внутрішнього забезпечення якості не було безпосередньо передбачено національним законодавством. Незважаючи на це, деякі ВНЗ у цих країнах створили власні *Системи забезпечення якості* або *Управління якістю (QAS or QMS)*, сертифіковані на національному рівні.

Система внутрішнього управління якістю координується на центральному рівні, але має варіанти з відповідальною особою, в залежності від розміру ВНЗ та національних традицій. Відповідальною особою є проректор з навчальної роботи (Латвія, Чеська та Польська республіки), Відділ управління якістю команди (Латвія, Чеська та Польська республіки, Великобританія), Академічний відділ (Латвія), Освітній центр (Нідерланди), Управління з оцінки та заохочення інституційної якості (Португалія) (Internal Quality Assurance Systems, 2011, p. 8).

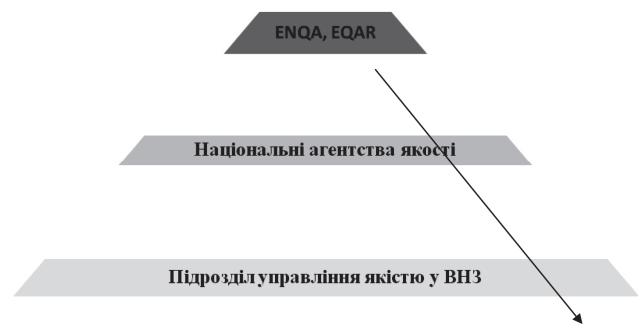
Серед факторів, які впливають на процес забезпечення якості освіти, дослідники виділяють зовнішнє забезпечення якості. Зокрема, ряд країн свідчать, що зовнішнє забезпечення якості має жорстко визначені рамки. Тому, навіть якщо ВНЗ формально несуть відповідальність за прийняття рішень по пріоритетах їх внутрішнього контролю забезпечення якості, в дійсності зовнішні рамки забезпечення якості істотно обмежують дії ВНЗ при прийнятті рішень (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015, p. 88).

Незважаючи на це, багато країн повідомляють про позитивну тенденцію створення внутрішніх систем забезпечення якості освіти в ЄС. Автори звіту за 2015 рік запевняють, що у 33-х національних системах вищої освіти 75 % ВНЗ прийняли свої інституційні стратегії безперервного поліпшення якості (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015, p. 89).

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дає підставу стверджувати, що організаційно-управлінські структури регулювання системи стандартів та якості освіти в ЄС підпорядковуються власній ієрархії (див. Рис. 2), де кожен механізм взаємодіють між собою для забезпечення якістю різних систем вищої освіти. У цій ієрархії основна роль належить

зовнішнім органам забезпечення якості (ENQA, EQAR та мережам), чия функція полягає в регулюванні ефективності ВНЗ і навчальних програм, а також у контролюванні національних агентств за дотримання вимог «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в ЄПВО» у своїй діяльності. Роль «виконавчої влади» з питань регулювання системи стандартів та якості освіти виконують внутрішні органи – національні агентства забезпечення якості, які мають бути повноправним членом Європейської асоціації забезпечення якості у вищій освіті або зареєстрованими в Європейському реєстрі для отримання права проводити акредитацію як своїх систем вищої освіти так і закордонних. Остання ланка – це внутрішні органи забезпечення якості у ВНЗ, які здійснюють «самоконтроль» на місцях. Така система організаційно-управлінських структур регулювання системи стандартів та якості освіти в ЄС дозволяє впроваджувати єдині стандарти якості вищої освіти у всіх країнах-державках ЄС та в країнах ЄПВО.

* ENQA – Європейська асоціація гарантії якості у вищій освіті; EQAR – Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти

Рис. 2. Схема регулювання системи якості освіти в ЄС

У перспективі плануємо дослідити формування державних механізмів якості та стандартизації освіти в ЄС в умовах глобалізації та євроінтеграції суспільства.

Література

1. An Overview of External Quality Assurance Developments within EHEA. Available at: <http://adm.archimedes.ee/inqaah/files/2014/05/Melinda-Szabo.pdf>
2. Bucharest Communiqué. Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area, 2012. – 5p. Available at: https://media.ehea.info/file/2012_Bucharest/67/3/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf
3. ENQA. European Association for Quality Assurance in Higher Education. Available at: <http://www.enqa.eu/>
4. European Commission/EACEA/Eurydice. The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. Available at: http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/132824.pdf
5. Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2006/07 National Trends in the Bologna Process. Brussels: Eurydice, 2007. – 350p. Available at: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/086en.pdf
6. Internal Quality Assurance Systems. Cross-country comparative study, 2011. – 14p. Available at: <http://www.ibar-llp.eu/assets/files/wp5/WP5%20Crosscountry%20comparative%20study.pdf>
7. List of recognized higher education accreditation organizations. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_recognized_higher_education_accreditation_organizations
8. London Communiqué. Towards to the European Higher Education Area: responding to challenges of the globalised world. 18 May 2007. – 7p. Available at: <https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/EHEA2010/London%20Communique%20-%2018-05-2007.pdf>
9. Loukkola Tia (2015). ESG 2015 – What has changed and what does it mean for QA practitioners? Available at: http://www.equip-project.eu/wp-content/uploads/EQUIP_160509-10_Vienna_pres_LOUKKOLA.pdf

References

1. An Overview of External Quality Assurance Developments within EHEA. Available at: <http://adm.archimedes.ee/inqaah/files/2014/05/Melinda-Szabo.pdf> (eng).
2. Bucharest Communiqué (2012). Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area, 5. Available at: https://media.ehea.info/file/2012_Bucharest/67/3/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf (eng).
3. ENQA. European Association for Quality Assurance in Higher Education. Available at: <http://www.enqa.eu/> (eng).
4. European Commission/EACEA/Eurydice (2015). The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at: http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/132824.pdf (eng).
5. Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2006/07 National Trends in the Bologna Process (2007). Brussels: Eurydice, 350. Available at: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/086en.pdf (eng).

6. Internal Quality Assurance Systems (2011). Cross-country comparative study, 14. Available at: <http://www.ibar-llp.eu/assets/files/wp5/WP5%20Crosscountry%20comparative%20study.pdf> (eng).
7. List of recognized higher education accreditation organizations. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_recognized_higher_education_accreditation_organizations (eng).
8. London Communiqué (2007). Towards to the European Higher Education Area: responding to challenges of the globalised world, 7. Available at: <https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/EHEA2010/London%20Communique%20-%202018-05-2007.pdf> (eng).
9. Loukkola T. (2015). ESG 2015 – What has changed and what does it mean for QA practitioners? Available at: http://www.equip-project.eu/wp-content/uploads/EQUIP_160509-10_Vienna_pres_LOUKKOLA.pdf (eng).

ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ЕС

Моспан Наталия, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры английской филологии и перевода, Киевский университет имени Бориса Гринченка, ул. Тимошенко, 13-б, 04212 г. Киев, Украина, n.mospan@kubg.edu.ua

В статье обоснованы особенности организационно-управленческой структуры обеспечения качества высшего образования в ЕС. Проанализированы системы обеспечения качества в Европе, а именно ее внешние и внутренние органы. Сделан вывод, что структуры регулирования системы качества образования в ЕС подчиняются собственной иерархии, где каждый механизм взаимодействует между собой для обеспечения качества различных систем высшего образования. Однако, несмотря на установление, относительно одинаковой формы внешней системы обеспечения качества, существуют значительные различия в подходах к системе на национальном уровне.

Ключевые слова: внешние органы обеспечения качества; внутренние органы обеспечения качества; высшее образование; ЕС; система обеспечения качества образования.

ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT STRUCTURE OF HIGHER EDUCATION QUALITY ASSURANCE IN THE EU

Mospan Nataliya, PhD, Associate Professor, Associate Professor of English Philology and Translation Department, Borys Grinchenko Kyiv University, 13-b Tymoshenko Str., 04212 Kyiv, Ukraine, n.mospan@kubg.edu.ua

The article presents the features of the organizational and management structure of quality assurance of higher education in the EU. Besides, the analysis of the quality assurance system in Europe, namely its external and internal organs is in the center of attention. External mechanisms include education quality assurance regulators at the EU and the EHEA level. Internal mechanisms are made up of national regulators of education quality assurance at the level of Member States and the EHEA and quality control departments within HEIs. It was concluded that the organizational and administrative structure adjustment of standards and quality assurance of education in the EU subject to their own hierarchy, where each mechanisms interact to ensure the quality of the various higher education systems. This system of organizational and management structures regulation of standards and quality assurance of education in the EU allows to implement universe standards of quality assurance in higher education in all EU Member States and countries in the EHEA. However, despite the establishment of relatively universe shape of quality assurance system, there are significant differences in approaches to the system at the national level.

Keywords: external quality assurance; higher education; internal quality assurance; quality assurance system; the EU.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2017

Прийнято до друку 25.05.2017